

So far in Harvesting:

- Two views
  - View 1: Harvesting is prohibited if done normally; treat the produce with sanctity
  - View 2: Harvesting is also prohibited if it is meant to improve the land for future planting
  - Application: Harvesting in an akum's land during heter mechirah
- The argument for View 2
  - Moed Katan 2b-3a says not to harvest, as an Av
  - Rambam's language in Mishneh Torah, Hilchot Shemita v'Yovel 4:1
- The problems of View 2
  - Chazon Ish 17:3
    - For Shabbat we have different, non-kotzeir names for acts that improve the soil
    - Who ever heard of acts of harvesting that improve the earth?
    - Chazal only discuss דרך הקוצרים
  - Rav Shlomo Zalman Auerbach in Maadanei Eretz 2 and 3
    - We have no source for this; Smag LT 268 even omits these words in the Rambam
    - Rambam:
      - He omits this in Peirush haMishnayot and in Sefer haMitzvot
      - In 4:1 he says "as we have explained," but he doesn't explain this elsewhere – and he says to harvest "bit by bit", which wouldn't satisfy View 2!
      - Rambam permits cutting branches from a tree for use, because one does not intend to improve the tree – but if doing it for improvement is biblical, intent shouldn't help!
      - If harvesting to improve the land is prohibited, why does Rambam indicate we may harvest Year 6 produce during shemita (just not דרך הקוצרים)?
  - But Chazon Ish ultimately accepts View 2's read of the Rambam

א. דברי רב יצחק זאב וינוגרד, מובאים במעדני ארץ ב עמ' 22-23 "כתב" ויעוד"

ולכאורה הדבר פלא מנין להרמב"ם שיש שני מיני בצירות וקצירות לענין איסור שביעית...

ונראה דאיתא בירושלמי שביעית פ"ו ה"ב "אם בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית, לחרוש לכתחלה מותר למוצאי שביעית, לקצור אסור?? בתמיה! ואף שהירושלמי מירי בפירות סוריא שביעית שיצאו למוצאי שביעית, לחרוש לכתחלה מותר למוצאי שביעית, לקצור אסור?? בתמיה! ואף שהירושלמי מירי בפירות סוריא מ"מ חזינן מירושלמי דבזמן שמותר חרישה אז מותר קצירה, א"כ בארץ גופא דמותר חרישה, דעבודת קרקע מותרת בשמינית, א"כ כ"ש דמותר קצירה.

וקשה, דהלא מבואר בפירוש "בחריש ובקציר תשבות", דפירות שביעית שיצאו בשמינית אסורין בקצירה מה"ת... ע"כ מפרש הרמב"ם דיש שני מיני קצירות:

- דקצירה דהוי עבודת קרקע מותר בשמינית בכ"ש מחרישה דמותר, דאין עבודת קרקע בשמינית, ועבודת קרקע של קצירה הוי כמו חורש.
  - והא דאסרינן קצירה אפילו בשמינית היינו כדרך הקוצרים בהעמדת כרי וכו'... מוכח לפ"ז דיש שני מיני קצירות, ועל קצירה של עבודת קרקע לא לקי דלא עדיף מחרישה.
- והא דמקשה הרה"ג הנ"ל על לשון הרמב"ם שכתב "או שקצר לעבודת הארץ כמו שבארנו", ומקשה דלא נזכר בשום מקום מהלכותיו, כוונת הרמב"ם כך: אם קצר כדרך הקוצרים לוקה כגון שקצר כל השדה וכו', או שיקצר לעבודת הארץ כמו שבארנו, היינו כמו שכתב בפ"א משו"י ה"ד "החופר או חורש לצורך קרקע או שאר עבודת הארץ מכין אותו מכות מרדות", א"כ אם קצר לעבודת הארץ לא עדיף מחרישה. וקציר זה אינו בכלל לאו של "שדך לא חקצור" אלא מ"חריש וקציר תשבות"...
- ועוד יש להקשות על הרמב"ם הנ"ל דהרי מבואר בדבריו דקצירה כדרכה הוי שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר, ועיין במנ"ח מצוה שכ"ח שכתב "ודוקא העמיד כרי וכו'" וכן בבצירה היינו אם אוסף אח"כ כמו בכל השנה, א"כ אמאי מסיים הרמב"ם "אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל", הלא אפי' אם קצר כל השדה ולא העמיד כרי ולא דש בבקר ג"כ מותר! ומוכרחים אנו לומר דזה שלא העמיד כרי ולא דש ככקר מהני לענין שאינו עובר על איסור קצירה כדרכה, אבל מ"מ יש כאן איסור קצירה של עבודת קרקע. אבל אם קוצר מעט מעט אז אינו עובר גם על איסור של עבודת קרקע. ובזה מדויק לשון הרמב"ם דלאחר שביאר לנו דיש שני מיני קצירות, כתב "וכיצד יעשה קוצר מעט מעט", משום דכך גזרה התורה באיסור קצירה דאם קוצר מעט מעט ואוכל אין זה קצירה של איסור.

ב. מעדני ארץ ב עמ' 19-20 "ואף"

נראה דאף שמלאכת הקצירה קרויה עבודת הארץ, מ"מ אין זה משום דמתקן בכך את הקרקע, אלא שעצם העבודה חשובה עבודת קרקע מפני שקוצר סוף סוף אה המחובר לארץ מן הארץ. ומה שכתב הרמב"ם "או שקצר לעבודה הארץ כמו שבארנו", נראה דאין כוונתו לומר שלוקין גם על זה, אלא כיון שבא להורות לנו את אופן הקצירה שמוטר, השמיענו תחילה שאם קצר כדרך הקוצרין לוקה, וכמו"כ אסור לקצור לעבודת הארץ דהיינו כדי ליפות בכך את הקרקע ולהכשירה לזריעה מפני שהוא אסור עכ"פ מדבריהם "כמו שבארנו" אלא קוצר מעט וכו'.

וקצה מוכח כן מהא דבהל' כ"ב כתב שם "ואם בצר לעבודת האילן או שבצר כדרך הבוצרין לוקה" וכתב שם תבת "לוקה" לבסוף, והיינו משום דהתם שהבצירה היא לעבודת האילן היינו זומר וכמו"ש בפאה"ש בסי' כ"ג, ולכן לוקין שפיר על כך, משא"כ גבי קצירת תבואה דלית בה משום זימור, השכיל להקדים תיבה "לוקין" בתחלה להורות שאין לוקין אלא על קצירה שכדרך הקוצרין, ולא על שום קצירה אחרת.

ג. מעדני ארץ ג:ח עמ' 28 "ולכן"

ולכן נלפע"ד פירוש אחר בדברי הרמב"ם דכתב בסה"מ להרמב"ם ובפיה"מ פ"ה משיעית מ"ו כתב: "ואת ענבי נזירך לא תבצור וכו'" וידוע באמת שאינו רוצה בפסוק זה לאסור לגמרי את הבצירה, שהרי התיר אכילתן באמרו 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה'. אבל ר"ל שלא יתעסק בפירות שביעית כדרך שמתעסק בשאר שנים. "עכ"ל. ונשמע מזה דאי לאו שהתיר הכתוב פירות שביעית לאכילה היינו אומרים שהתורה אסרה את מלאכת הקצירה בשנה שביעית כמו בשבת, ורק מדגלי קרא שמוטר באכילה ממילא מוכח דמשכחת שפיר מין קצירה שהיא מותרת. והואיל וכן נלפע"ד דאפשר שאם אחד בצר פירות שביעית שלא ע"מ לאכול כמו אלה שנוהגים לקטוף בשנים הראשונות את הפירות מן האילן כדי שלא יוכחש הרי הוא לוקה מחמת לאו דבצירה כיון דהבצירה היא שלא ע"מ לאכול... והנה אף שנראה דבר רחוק מאד לומר כן... אבל עכ"פ דברי סברא הם לענין זה שאמרנו שאם לא כיוון בשעת קצירה למאכל אלא לסחורה או להפסד הרי הוא עובר שפיר על לאו דקצירה.

ד. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שביעית פרק א משנה א

משנה זו היא משנה הראשונה, והיא שאמרו אסור לחרוש בשנה הששית חריש שהוא הכנה לשנה השביעית, וכן אסור לו לקצור בשנה השביעית מה שתהיה התועלת בו בשנה השמינית...

ה. מעדני ארץ ג:יא עמ' 30

עוד נלפע"ד לומר ככל הדברים הנ"ל אך קצת באופן אחר, דלעולם עיקר איסור קצירה הוא רק שלא יקצור כמנהג בעלים כדי להראות שהפירות הן הפקר, אלא דבר זה עצמו משכחת לה בתרי אנפי: שאם קצר כל השדה והעמיד כרי אז אפילו אם קוצר למאכל מ"מ כיון שקוצר כל השדה ועושה גורן הרי הוא מראה בכך מנהג בעלות, אלא אפילו אם אינו מעמיד כרי אלא שקוצר כל השדה כדי לנקותה... אז ג"כ חשיב כקצירת בעלים ואסור... ולכן אין שום היתר לקצור כי אם מעט מעט באופן שאין ניכר כלל מהקצירה שהוא בעלים. ולפי פירושנו בכוונת הרמב"ם אתי שפיר דלכך לא הזכיר הר"מ עצמו בסה"מ וכן שאר הפוסקים כי אם איסור קצירה כדרך הקוצרין משום דבאמת עיקר איסור קצירה אינו אלא אחד ולא שנים... ולפי"ז נראה דאע"ג שפשוט הדבר שקטוף הפירות גורם תועלת להאילן, כי אם ישארו הפירות על האילן ויתחילו להרקיב יפסידו בכך גם את האילנות, מ"מ אין זה חשוב משום כך עבודת האילן כיון שכוונתו למאכל...

ו. רב איסר זלמן מלצר – מעדני ארץ עמ' 282

ז. מכון התורה והארץ, הסרת פרחים או פירות מעצי ערלה בשביעית www.toraland.org.il

בדומה לכך כתב הגרש"ז אויערבאך שיש היתר להסיר פירות ערלה, ואין בכך איסור 'בוצר לעבודת האילן', מפני שפירות אלו אינם בכלל 'לאכלה'. לעומת זאת לדעת כמה מהפוסקים, אסור לקטוף פירות לטובת צימוח האילן אף אם הפירות אינם קדושים בקדושת שביעית, כיוון שלדעתם אף פירות שאין בהם קדושת שביעית – אסור לבצור אותם לעבודת האילן. כדעה זו פוסקים לכתחילה בין לגבי פירות בין לגבי פרחים, ולכן יש להציב בגינה שלטים שהפירות אסורים באכילה משום ערלה. אולם כאשר אין אפשרות כזו, מותר לקטוף את הפירות ולהסתמך על כך שאין הקטיפה נעשה לטובת האילן. וכן פסק מו"ר הגר"ש ישראלי זצ"ל – שניתן להסתמך על כך שמטרת הפעולה היא להפריש מאיסור ואינה מטרה חקלאית, שמוטרת באופנים מסוימים; ועל כך שלדעת כולם, אין איסור הפסד פירות שביעית כשהפירות הם פירות ערלה.

חורש: מאי היא?

ח. חזון איש שביעית סימן יח אות א ד"ה מ"ק ב' ב'

ושם "חרישה" נאמר על כל התועליות האצורים בה, שלא נחשוב את תועלת הצמיחה לשם אחר, ומיהו במנכש ומשקה מים פליגי דהתם נפגשו ב' מעשים במקרה, שהרי מנכש עושה ב' פעולות שמרפה ארעא, ומשיב את כל כח הארץ להצומח, וכן משקה, ובזה ס"ל לר"י דמעשה החרישה כאן מידי דממילא ועיקרו זורע, ורבה ס"ל דעיקרו חורש.

ט. ספרא בהר פרשה א:ד

"ושבתה הארץ" - יכול מלחפור בורות ושיחים ומעורות ומלתקן את המקוואות? תלמוד לומר "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור." אין לי אלא לזרע ולזמור, להריש לעידור לניכוש ולכיסוח ולביקוע מניין? תלמוד לומר "שדך לא" ו"כרמך לא" - כל מלאכה שבשדך ובכרמך.

י. מועד קטן ד ע"ב

רבי אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה. בשלמא מועד משום דקא טרח, אלא שביעית מאי טעמא? פליגי בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל, חד אמר מפני שנראה כעודר וחד אמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה. מאי בינייהו? איכא בינייהו דקא אתו מיא בתריה, מאן דאמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה איכא, ומאן דאמר מפני שנראה כעודר ליכא...

יא. דרך אמונה - ביאור ההלכה הלכות שמיטה ויובל פרק ב

ואין להקשות להיפך למה ראב"ע חייש שמה [עשיית אמה] לנראה כעודר, וכאן גבי חופר בור שיח ומערה לא פליגי, וי"ל דס"ל דאמת המים שהיא תעלה קצרה יש מקום לחושדו שחופר לצורך זריעה כדרך לחפור בתלמי הרביעה, אבל כאן שחופר בור וכ"ע חזו שחופר בור עמוק שאין דרך לזרוע בתוכו ול"ש חשד...

יב. ר"ש מסכת שביעית פרק ב משנה ב

מעדרין - מלשון "וכל ההרים אשר במעדר יעדרון" (ישעיה ז) ענין חפירה כלי ברזל שחופר בידי אדם כעין חורש בשוורים

יג. משנה מסכת שביעית פרק ב:ב

מזבלין ומעדרין במקשאות ובמדלעות עד ראש השנה

יד. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת שביעית פרק ב משנה ב

ומעדרין, חופרין בעיקרי האילנות.

טו. תוספות יום טוב מסכת שביעית פרק ב משנה ב

נראה ד"אילנות" דכתב בפירושו לאו דוקא אלא נקט חפירה כדרך שרגילה להיות בעקרי האילנות אבל הכא היא בעקרי הקשואים והדלועים.

טז. דרך אמונה הלכות שמיטה ויובל פרק א הלכה ד:כב

החופר או החורש. החילוק בין חופר לחורש הוא דחופר הוא במקום אחד וחורש הוא בכל הקרקע או בחלק מהקרקע...

יז. חזון איש שביעית יז:כ

כל הנמוקי יוסף דרבנן לא חשיבי להו [חפירת אמה] כעודר משום דשדי למרחוק ועודר מנח לו במקומו. ואין כונתו ז"ל דשדי לבראי חוץ לשדה, אלא חוץ לאמה.

יח. מועד קטן ב:ג.

אתמר: המנכש והמשקה מים לזרעים בשבת משום מאי מתרינן ביה?

• רבה אמר משום חורש

• רב יוסף אמר משום זורע

אמר רבה כוותי דידי מסתברא: מה דרכו של חורש לרפויי ארעא האי נמי מרפויי ארעא!

אמר רב יוסף כוותי דידי מסתברא מה דרכו של זורע לצמוחי פירא הכא נמי מצמח פירא!...

אמר ליה אבבי לרבה: לדידך קשיא ולרב יוסף קשיא! לדידך קשיא משום חורש אין משום זורע לא, לרב יוסף קשיא משום זורע אין משום חורש לא? וכי תימא כל היכא דאיכא תרתי לא מיחייב אלא חדא, והאמר רב כהנא "זומר וצריך לעצים חייב שתים - אחת משום נוטע ואחת משום קוצר!" קשיא.

איתבייה רב יוסף לרבה: "המנכש והמחפה לכלאים לוקה. רבי עקיבא אומר אף המקיים."

• בשלמא לדידי דאמינא משום זורע, היינו דאסירא זריעה בכלאים.

• אלא לדידך דאמרת משום חורש, חרישה בכלאים מי אסירא?

אמר ליה: משום מקיים.

• והא מדקתני סיפא "רבי עקיבא אומר אף המקיים," מכלל דתנא קמא לאו משום מקיים הוא!

• כולה רבי עקיבא היא, ו"מאי טעם" קאמר - מאי טעם המנכש והמחפה בכלאים לוקה? משום מקיים, שרבי עקיבא אומר אף המקיים...

תנן: "משקין בית השלחין במועד ובשביעית" - בשלמא מועד משום טירחא הוא ובמקום פסידא שרו רבנן, אלא שביעית בין למאן דאמר משום זורע ובין למאן דאמר משום חורש זריעה וחרישה בשביעית מי שרי?!
• אמר אביי בשביעית בזמן הזה, ורבי היא...
• רבא אמר אפילו תימא רבנן, אבות אסר רחמנא, ולדות לא אסר רחמנא...

יט. חזון איש שביעית סימן יח אות א ד"ה ואפשר דרבה ור"י
ואפשר דרבה ור"י ס"ל דהתם מיחשב טפי ב' מעשיות דקוצר הוא בדבר הנקצר וזורע הוא במה שנשאר, אבל מנכש ומשקה מים הן טפי מעשה אחת. והרי בחורש באילנות לכו"ע יש בחרישה תועלת צמיחה מ"מ כולהו מודו שאינו חייב שתים ואין מחלקין מעשה אחת לשתיים.

כ. רמב"ם הלכות שבת פרק ח:ב
הזורע כל שהוא חייב, הזומר את האילן כדי שיצמח הרי זה מעין זורע, אבל המשקה צמחין ואילנות בשבת הרי זה תולדת זורע וחייב בכל שהוא, וכן השורה חייבין ושעורין וכיוצא בהן במים הרי זה תולדת זורע וחייב בכל שהוא.

כא. שו"ע אורח חיים שלו:ג
האוכלים בגנות, אסורים ליטול ידיהם על העשבים שמשקים אותם, אף על פי שאינם מכוונים, פסיק רישיה הוא; אבל מותר להטיל בהם מי רגלים או שאר משקין שאינם מצמיחין.

כב. משנה ברורה סימן שלו:כו
והמשקה את הזרעים חייב משום זורע דמועיל להצמיח, וגם משום חורש שמרפיא הקרקע ע"י הלחלוח:

כג. שער הציון סימן שלו ס"ק יח
ועיין באור זרוע שדעתו כהרמב"ם דאינו חייב רק משום זורע. וכתב שם דלפי זה בקרקע שאינה זרועה אף שעומדת לחרישה מותר להטיל בה מים. אכן דעת הסמ"ג והגהות מיימוני כמסקנת אביי [דהוי ג"כ חורש], וכן משמע גם כן דעת הרוקח שהעתיק לדין זה במלאכת חורש ובמלאכת זורע, וכן משמע גם כן דעת הגר"א בביאורו, ולפי זה יש ליהזר גם בקרקע שאינה זרועה אם רק עומדת לחרישה...

כד. חזון איש שביעית סימן יח אות ב ד"ה ולפ"ז רבה ור"י
ונראה דבשדה העומדת לחרישה אף ר"י מודה דחייב משום חורש כיון דאין כאן זורע, מיהו במשקין השורפין את הזרעים אם אין בהן משום זורע אין בהן גם משום חורש דרפוי ארעא היינו מה שמתערב המים בארעא ועירוב של דבר הקשה לו אין דרך חרישה בכך, ולכן התירו הראשונים, מיהו בשדה שאינה זרועה עדיין אין מ"ר מזיק כל כך ואפשר דמועיל וחשיב חורש, ולא התירו אלא על הזרעים שמזיק, מיהו מבואר בהדיא שבת פ"א ב' דאין איסור לפנות בשדה ניר משום מזבל וחורש, ואפשר דחשיב כלאחר יד וגם אינו מכוי, ומותר מפני כבוד הבריות.

כה. דרך אמונה - ציון ההלכה הלכות שמיטה ויובל פרק א ס"ק (יח)
וכ' בס' תה"ש בשם מו"ח שליט"א השוטף הרצפה במרפסת והמים זורמים דרך המרזב לגינה אם המים ללא חומרי ניקוי יש להקפיד שלא יזרמו המים לגינה אף שאין מתכוין לכך. גם אין להפעיל מזגן אם עי"ז יטפטפו מימיו במקום שיש בו צמחים באופן שאסור להשקותם:

כו. חזון איש שביעית סימן יח אות ב ד"ה ולרבה דאמר משום
ולרבה דאמר משום חורש צ"ל דס"ל דחורש בשביעית לוקה דהא במשנה דמכות תנן שביעית וכן הוא בירו' פ"ח דכלאים דלר"ל דאין במחפה משום זורע, שביעית חייב משום חורש...
ולמ"ד מחפה משום זורע חייב עליו בשביעית לכו"ע אף למ"ד דאין לוקה על התולדות דמחפה בכלל מה שאמרה תורה שדך לא תזרע זהו מחפה בכלל... והאחרונים ז"ל דקדקו בל' רש"י פסחים מ"ז ב' ש' דמחפה תולדת זורע, ונראה כונת רש"י על המציאות דאע"ג דהרי חורש הוא מ"מ יש בו תועלת צמיחה וזריעה בתולדתו, ובאמת מפני תולדתו הוא בכלל הכתוב שדך לא תזרע.

כז. עי' שער המלך הל' כלאים א:ג והל' רוצח י:ט, ומנחת חינוך שכו:ד